

VOERENS BLAEDSJE

België – Belgique

PB 3790

12/3795

Nr. 84 — oktober, november, december 2024

Heem en Natuur Voeren

Het archief van Heem en Natuur Voeren

We beschikken over een digitaal online archief op onze website heemennatuurvoeren.be waar al onze publicaties te vinden zijn. Onze leden krijgen natuurlijk het *Voerens Blaedsje* en *D'r Koeënwoof*, maar dat is altijd maar een beperkte oplage, zeg maar collector's items. De vaak sterk en bijna wetenschappelijk uitgediepte onderwerpen in *D'r Koeënwoof* zullen later best wel eens een belangrijke bron voor onderzoekers kunnen zijn.

Ook onze Voerense *Dieksjonnaer* staat (uitsluitend) online. We weten dat die dikwijls geraadpleegd wordt door mensen die iets in het plat willen schrijven. De *Dieksjonnaer* hanteert de Veldeke-spelling, waardoor de leesbaarheid het meest gegarandeerd kan worden. Hoe zal het zijn over 25 jaar, als niemand meer de genoteerde woorden en uitdrukkingen hanteert? Daar kun je verdrietig over zijn, maar dat gaat al eeuwen zo. Wil je het voorkomen moet je ze vooral zelf veel blijven gebruiken, Mijn buurman begroet me steeds met 'daag buurman'. Dan groet ik terug met 'daag naober...' Hij blijft buurman zeggen. Carlos Montfort bestudeert heel veel Limburgse dialecten en vindt ons Voerens dialect wel heel bijzonder vanwege de vele oude woorden en taalconstructies die onze taal uniek maken.

Ondertussen hebben we ook een omvangrijke bibliotheek en een rijk gevuld archief met uiteenlopende stukken. Daarvan hopen we natuurlijk ook een online catalogus te kunnen realiseren. Julien Geelen heeft al honderden bidprentjes ingescand. Maar er zijn ook oorkondes, kaarten, foto's, munten, flessen, oorlogstuig, tijdschriften, studies, waarnemingen, en nog veel meer. Nu weet je ook waarom de hamster onze mascotte is.

Graag bevelen we al deze archieven aan. En stellen we het op prijs, mocht je iets in de weg hebben liggen maar toch de moeite van het bewaren waard vinden, je het aan het archief van Heem en Natuur Voeren wilt schenken. Maar het kunnen ook zaken zijn die op schrift gesteld moeten worden. Herinneringen, gedachten, gedichten, verhalen. Daarvoor zijn onze periodieken het geijkte medium.

Uit ons archief: een tuunghandschoen, om mee te *tuunge*. Daarmee wordt bedoeld dat door toevoeging van dood hout een dichte en afsluitende heg wordt gecreëerd. Aan beide zijden van de meidoornheg wordt een verticale structuur van

- 686 Het archief van Heem en Natuur Voeren
- 687 Wat was de functie van deze kasseistroken?
- 688 Het stokpaardje van... Sandra Salvador
- 689 Lidwoorden voor voornamen in het Limburgs
- 690 Sluipmoordenaars in het bos
- 691 Voerense appelwijn: een traditie die verloren dreigt te gaan
- Insectenzomer 2024
- 692 Oude schepenbankverslagen
- 693 Een terugblik op onze zomerwandelingen
- Een oproep aan (oud-)leden BJB-KLJ Voeren

dode takken geplaatst. Horizontaal worden binders (wilgen- of essentakken) gezet. Die worden vervolgens met draad door de heg bij elkaar getrokken. Dat was een hels karwei. Stel je voor dat je zowel levende als dode meidoorn takken samen moet persen met niet meer dan je gewicht en stokken. De mensen die dit deden waren dan ook helemaal bedekt met leren schort en handschoenen.

Joep Buysen

Het Voerens Blaedsje is het kwartaalbericht van **Heem en Natuur Voeren**.

Secretariaat: secr@heemennatuurvoeren.be

<https://heemennatuurvoeren.be>

IBAN: BE10 7353 5203 4004 BIC: KREDBEBB

Samenstelling en eindredactie: Rik Palmans, Sint-Pieterstraat 7, 3792 Sint-Pieters-Voeren, rik@heemennatuurvoeren.be

Aan dit Blaedsje werkten mee: Joep Buysen, Julien Geelen, Anne van der Linden, Willy Machiels, Bep Mergelsberg, Rik Palmans, Rita Plattau, Jos Tuerlinckx, Jettie de Wal.

Afgiftekantoor 3790 Voeren, Erkenningsnummer P 303632

Verantwoordelijke uitgever: Rita Plattau, Ketten 13, 3798 's-Gravenvoeren

Voor € 15,- ben je een jaar lang lid!

Wat was de functie van deze kasseistroken?

Wie vanuit 's-Gravenvoeren via de Koetsweg naar Snauwenberg wandelt, ziet halverwege midden over de weg een kasseistrook liggen. (Zie foto op pagina 693.) Vreemd, zomaar een verharding van enkele meters op een verder onverharde weg. Zelf heb ik intussen overleden Voerenaars nog horen vertellen dat die er in 1940 waren gelegd waren door het Belgisch leger om daar onder de weg springstof te kunnen aanbrengen. Je kon maar nooit weten of de Duitsers misschien langs die weg België zouden binnenvallen.

Bij de werken aan de weg naar Altenbroek kwamen in de Vitschen nog twee dergelijke kasseistroken tevoorschijn toen de asfaltlaag werd weggeschrapt. De vondst leek me interessant genoeg om ze te signaleren aan Gabriella Kaszas, de aan de IOED Oost-Haspengouw en Voeren verbonden archeologe; zij is verantwoordelijk voor historische vondsten in Voeren. Gabriella haalde er de Dienst Onroerend Erfgoed bij en die kwam de zaak ter plaatse bekijken. Onder de kasseien was niets te vinden...

Nadien liet Gabriella me weten: 'Op de plek waar de testput gegraven was (noordelijke helft van de weg) zat inderdaad niks, maar aan de kant van de Voer, nog onder de weg, deels onder de borduursteen, zaten op twee locaties twee betonnen 'putten'. Ze zijn 8,5 m van mekaar, met twee identieke 'prefab' kamers, uit betonelementen samengesteld.

De put was en is met een gietijzeren deksel afgesloten (die alleen met een kraan op te heffen is – veel te zwaar). De put zelf was leeg. Hij bevat een trap waarmee men kan afdalen; onderaan is een ongeveer 1 m hoge kleine ruimte, richting de weg, maar ook die is leeg. De bodem van de put is kiezel. Er stond in de put ongeveer 30 cm water. De inkepingen in de muur zijn om de prefab-elementen samen te kunnen steken (identiek in allebei). Geen stempels, geen opschriften, noch op het deksel noch in de put.

Men gaat ervan uit dat het om soort inspectieputten gaat (mogelijks van wegen en verkeer?). Onroerend Erfgoed is dit nu aan het onderzoeken. (Alleszins lijkt een functie rond stockeren van explosieven heel onwaarschijnlijk.) De putten zullen integraal bewaard worden; de riolering passeert zonder probleem naast ze.'

Het raadsel blijft dus bestaan: wanneer zijn deze kasseistroken aangelegd en welke functie hadden ze? Dezelfde vraag geldt voor de putten. Als iemand er meer over weet en/of zich verhalen van oudere Voerenaars daaromtrent herinnert: laat het ons weten!

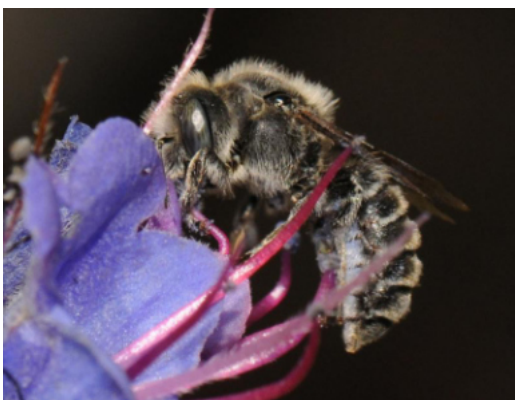
Rik Palmans

Het stokpaardje van... Sandra Salvador

Bijen, bijen en nog eens bijen. Metselbijen, behangersbijen, maskerbijen, bloedbijen, kegelbijen, koekoeksbijen, honingbijen, hommels, klimopbijen... Vraag Sandra er naar en ze steekt super enthousiast van wal. Ze is helemaal in de ban van de bij. Die fascinatie voor bijen begon nadat ze in 2017 startte met de gidsopleiding van het IVN. 'Ik had altijd al belangstelling voor planten en bloemen. De geleedpotigen en dan vooral de bijen begon ik pas echt boeiend te vinden tijdens die opleiding. Daar leer je ook al heel snel verhaaltjes te vertellen. Eén van mijn eerste presentaties ging over bijen. Over dat het slecht met ze gaat en over wat iedereen zelf kan doen voor de bijen om verdere achteruitgang tegen te gaan.'

In plaats van moedeloos te worden van alle natuurlijke ellende besloot Sandra juist naar kansen te kijken, naar mogelijkheden om de natuur weer te verbeteren. 'Je kunt wel bij de pakken gaan neerzitten als je denkt aan de stikstofproblematiek, de slechte luchtkwaliteit, de achteruitgang van de biodiversiteit en dus ook van de insecten. Maar, je kunt zelf ook heel veel doen om dat tij te keren. Of je nou vier hoog achter woont of een grote tuin hebt, alle kleine beetjes helpen.' Ze geeft een paar tips: 'Koop in ieder geval geen gifplantjes, maar biologische plantjes en zaden. Die kun je in de vensterbank of op het balkon zetten of in je tuin planten. En heb je een tuin waarin je gras moet maaien, doe dat dan als het droog weer is, zodat alle insecten nog kunnen vluchten. En... niet mulchen, maar laten versralen.'

Zelf heeft zij een voortuin vol met inheemse planten. Haar favoriete kruid is het slangenkruid. 'Die staat in mijn top drie van bijenplanten, samen met campanula's en wilgen, vooral de boswilg. Het slangenkruid, met zijn intense blauwe kleur, is de waardplant voor de slangenkruidbij.'

Slangenkruidbij (*Hoplitis adunca*)
Foto: Christine Devillers (waarnemingen.be)

'In mijn corsage tijdens de diploma-uitreiking van de gidsopleiding zat ook slangenkruid, wilde het toeval', vervolgt Sandra. 'Ik ben nu zelf betrokken bij de gidsopleiding regio Maas- en Mergelland. Ik wil niets liever dan mensen inspireren in hun eigen omgeving iets te doen aan biodiversiteit. Mijn insteek zijn daarbij de bijen. Ondertussen blijf ik me verder verdiepen in de wonderbaarlijke bijenwereld.'

HET STOKPAARDJE VAN... is een rubriek in dit Voerens Blaedsje. Hierin interviewt journaliste en meesterherborist Anne van der Linden mensen die een bijzondere, speciale, opmerkelijke of juist een minder in het oog springende hobby of passie hebben. Ben je lid van Heem en Natuur Voeren en/of Natuurpunt en wil je jouw stokpaardje eens delen in 't Blaedsje, meld je dan aan via anne@heemennatuurvoeren.be.

Ze kan nog uren bevlogen doorpraten over bijen, over koninginnen en werksters, over solitaire bijen. En ook over hun nesten, bijenhôtels, nectar, stuifmeel en nog veel meer. Sandra biedt aan om ook bij Heem & Natuur een keer te komen vertellen over haar stokpaardje.

Anne van der Linden

Lidwoorden voor voornamen in het Limburgs

Voornamen worden in het uiterste zuiden van Nederlands Limburgs, maar ook in de Voerstreek vaak vooraf gegaan door een lidwoord. In Maastricht, en het gebied ten noorden daarvan, krijgen voornamen geen lidwoord.

Een lidwoord is geen inhouds- maar een functiewoord. Op zichzelf betekenen lidwoorden niets maar ze dienen om iets naders te zeggen over het woord waarmee ze verbonden zijn. In dit geval zegt het lidwoord iets over over het geslacht van de naam en uiteindelijk iets over het biologische geslacht van de naamdrager.

Het lidwoord wordt echter alleen gebruikt als je spreekt over mensen die je persoonlijk kent. Net als in het Duits. Dus als je het hebt over een specifieke Frans is het d'r Frans en datzelfde geldt voor de Marie of 't Sofie. Beroemdheden krijgen dan ook geen lidwoord. Murge traajt Bruce Springsteen op. Soms hoor je wel dat de of 't Beppie Kraft ergens zingt, maar deze zangeres is dan ook eint van us.

De en d'r en 't in zuidwestelijk Nederlands Limburg en westelijke Voerstreek

Er zijn traditionele vrouwennamen en mannennamen. In het uiterste zuidwesten van Nederlands Limburg, maar ook in de westelijke Voerstreek was Yvonne was altijd een de en Karel altijd een d'r. Het Limburgs geeft echter aan transgenders de mogelijkheid om, naast het kiezen voor een vermannelijking of vervrouwelijking van hun naam, hun gegeven naam te behouden maar het lidwoord te veranderen. D'r Yvonne of de Karel veranderen namelijk iets wezenlijks in de taal in navolging van een cultuurverandering. Door deze verandering blijft een proces zichtbaar in de taal.

Soms kent een naam een vrouwelijke en mannelijke vorm. D'r René (man) en de Renée (vrouw). Geeft de naam geen uitsluitend over het biologische geslacht van de drager dan doet het lidwoord dat wél. De Charley, als de drager van de naam van het vrouwelijk geslacht is en d'r Charley als de drager van het mannelijk geslacht is. Bij verkleinvormen van een voornaam krijgt een ons bekende Marieke, maar ook Fraenske een onzijdig lidwoord: 't Marieke en 't Fraenske.

't voor een vrouwennaam in oostelijk Zuid-Limburg en in de oostelijke Voerstreek

Traditionele vrouwennamen worden in Kerkrade, Vaals, Aken, Kelmis en wijdere omgeving vooraf gegaan door het onzijdige lidwoord 't. 't Maedsje is daar blijkbaar als biologisch geslacht voor vrouwennamen gaan fungeren. Transgenders kunnen kiezen voor 't Karel of d'r Yvonne. Dit is geen Duits maar een Ripuarisch kenmerk dat volgens mij zelfs tot Slenaken reikt,

maar in mijn jeugd niet tot Noorbeek. In mijn geboorteplaats golden de eerstgenoemde regels maar in de afgelopen 30 jaar heeft ook daar dit Ripuarisch kenmerk postgevat. De reden daarvoor kan gevonden worden in het Sophianum, de middelbare school voor heel het Heuvelland, waar buiten de lessen meestal Limburgs gesproken wordt en waar het aantal 't-gebruikers groter is dan het aantal de-gebruikers. Taalverandering onder invloed van de macht van het getal dus.

Als gebruiker van de de-vorm is de gevoelswaarde van het lidwoord 't voor een vrouwennaam voor mij anders dan die van de de-vorm. 't Associeer ik eerder louter met meisjes eigenschappen zoals jong, hip, vrolijk, licht, naïef, uitbundig en zorgeloos. De de-vorm breng ik in verband met zowel de meisjes eigenschappen als met vrouwe eigenschappen zoals ou-

der, ernst, inzicht, volwassenheid, bedachtzaamheid, wijsheid en verantwoordelijkheid. Ik weet uit eerste hand dat mijn connotaties met de de-vorm overeenkomen met de gevoelswaarde die mensen in het Ripuarische gebied meegeven aan de 't-vorm.

Vertalen van namen

Ik zie dat d'r Joep ook de voornamen vertaalt en het lidwoord in de vertaling laat vallen.

- Has te 't al gehoeéd van d'r Colla? (Heb je het al gehoord over Nicolaas?)
- De Berb is kraank (Barbara is ziek).

Door het weglaten van het lidwoord in de vertaling en door het vertalen van deze namen gaat een waardevol deel van de betekenis en van de couleur locale in de Nederlandstalige tekst verloren. De betekenis dat de schrijver en de lezer, of de personages in een fictief werk, de persoon persoonlijk kennen verdwijnt als je het lidwoord weglaat. Ik vind dat je de Limburgstalige namen, ook al zijn het roepnamen, moet behouden in een vertaling. Deze namen zorgen er impliciet voor dat de locatie waar iets speelt behouden blijft. Je kunt er dan voor kiezen om het lidwoord, dat in het gesproken of geschreven Limburgs wel bij de voornaam hoort, te behouden en daar gaat om de genoemde redenen mijn voorkeur naar uit. Je kunt het lidwoord ook vernederlandsen. D'r wordt, en de blijft de, zoals in het Vlaams en 't kan gewoon behouden blijven. Of je kunt het lidwoord helemaal weg laten waardoor je de tekst anoniemer maakt en ontdoet van de mooie couleur locale.

Bij officiële vertalingen wordt zowel de familienaam als de voornaam, zoals die in de bevolkingsregisters staan, gebruikt in beide talen. Vertalingen van namen zijn verboden of, als het gaat om namen in andere schriften, aan zeer strenge regels gebonden. De Limburgstalige achternamen zoals Friengs, Loe-we, Raomaeëkersj zijn echter ouder dan de feitelijke vertalingen in het Nederlands. In Friesland mogen mensen sinds een twintigtal jaar, als gevolg van erkenning van de Friezen in Kaderverdrag ter bescherming van nationale minderheden en talen, ook hun Friestalige voor- en achternaam als officiële namen kiezen.

Bep Mergelsberg (Bestuurslid Levende Talen Limburgs)

't Germaine verwijst naar mijn schoonzus Germaine Leclerc uit Gemmenich, echtgenote van mijn broer Jean Machiels uit Moelingen.

Zowel de *Diksjonäär van et Jömelejer Plat* als het *Wörterbuch der Eschweiler Mundart* (ten oosten van Aken) vermelden et als bepalend lidwoord voor vrouwelijke voornamen: et Klara, et Leena. Ook als persoonlijk voornaamwoord met als voorwerpsvorm em: Et Leena völt sech aleng, möreje jon ech no em ... of ech schriiv em (p. 81 in *Diksjonäär van et Jömelejer Plat*).

Het onzijdig bepalend lidwoord voor vrouwelijke voornamen lijkt mij logisch als we denken aan 't mèètske of mèètsje Germaine, Klara, Leena. Mèètske, mèètsje wordt dikwijls verder gebruikt ook als dat meisje al een vrouw is geworden. Uit een gesprek tussen vriendinnen: 'Mè mèètske, wets dich dat neet?'

Willy Machiels

Sluipmoordenaars in het bos

Met deze sluipmoordenaars bedoelen we natuurlijk de houtrotzwammen die onze bomen aantasten, en aldus verantwoordelijk zijn voor een verminderde stevigheid van stam, takken en wortels van de boom. De structuur van het hout kan zodanig verzwakken dat er een verhoogde kans bestaat op het breken of omwaaien van de boom, eventueel met gevaar voor zijn onmiddellijke omgeving. Denken we maar aan onze mooi beboomde lanen, soms met eeuwenoude bomen afgezoomd. Krijg maar eens de kruin van zo'n overjarige eik of beuk op het dak van je wagen bij al te winderig weer.

De meeste houtzwammen in onze bossen zijn gelukkig wel saprofieten, die enkel maar het dode hout verteren. We noemen ze daarom ook opruimers van het bos. Maar daarnaast tellen we wel een aantal houtparasitaire zwammen, die levend hout aantasten en doen afsterven. Dit zijn de echte sluipmoordenaars of stille doders van onze vrienden de bomen.

Deze doders kunnen we indelen in twee grote groepen, namelijk de agressieve en de minder agressieve soorten. Als voorbeeld voor respectievelijk beide soorten gebruikt men meestal reuzenzwam (*Meripilus giganteus*) en biefstukzwam (*Fistulina hepatica*).

De biefstukzwam (foto hierboven) veroorzaakt een vrij plaatselijk rot in de nog levende boom, meestal eik of tamme kastanje. Dit gebeurt heel langzaam, zodat de aangetaste boom nog jaren kan doorgroeien en vrucht voortbrengen. De reuzenzwam daarentegen, met een sterke voorkeur voor beuk (foto hiernaast), veroorzaakt een snelle en omvangrijke verrotting in het wortelgestel. Als de vruchtlichamen van de zwam zichtbaar worden, kan de stabiliteit van de boom al zeer sterk verminderd zijn, en bijgevolg reeds groot gevaar lopen om bij een volgende stevige windstoot tegen de vlakke te gaan.

Bij houtrot dienen we onderscheid te maken tussen witrot of bruinrot. Hout bestaat voornamelijk uit lignine, bruin van kleur, en uit cellulose met een bleke kleur. Bruinrotters breken voornamelijk de cellulose af in het hout, zodat enkel bruine lignine overblijft. Witrotters daarentegen breken vooral lignine af, zodat de bleek gekleurde cellulose overblijft.

Duidelijke voorbeelden voor deze respectievelijke groepen zijn zeker het elfenbankje (*Trametes versicolor*) en de berkenzwam (*Piptoporus betulinus*).

Het elfenbankje vinden we meestal op dood hout van diverse loofbomen, alhoewel dit zwammetje ook wel eens als wondparasiet kan optreden. Het elfenbankje veroorzaakt witrot, maar zal zelden ernstig rot in levende bomen veroorzaken. Een bekende en algemene bruinrotter is zeker de berkenzwam, ook wel eens berkendoder genoemd. Deze naam heeft hij zeker niet gestolen, want hij is één van de belangrijkste sluipmoordenaars van de berk.

Hoe contradictorisch het ook moge klinken, maar de brutaalste killer in onze bossen luistert naar de zoetgevooidse naam honingzwam (*Armillaria mellea*). Deze agressieveling deinst er niet voor terug om zowel boomwortels, wortelaanzet of de ganse stamvoet te parasiteren. Met zijn meterslange rhizomorfen of myceliumstrengen, ook wel eens 'schoenveters' genoemd, kan hij zich door de bodem van boom tot boom verplaatsen. Deze schoenveters vind je regelmatig onder de bast van bomen die al enkele jaren aangetast zijn door de zwam. Om de verspreiding van de honingzwam tegen te gaan, zal men de getroffen boom best met wortel en al verwijderen, want resterende stobben kunnen nog jarenlang dienen als voedselbron voor de schimmel. De naam *mellea* verwijst naar de honingkleurige hoeden, en hebben verder helemaal niets van doen met de smaak van honing. De culinaire waarde van deze zwam wordt door sommige auteurs geprezen, terwijl hij door anderen dan weer verfoeid wordt. Eet ze zeker nooit rauw, want dan zijn ze giftig. Maar zelfs na een degelijke bereiding zijn deze zwammetjes voor veel mensen onverteerbaar en blijven zwaar op de maag liggen.

Windworp zullen ze bij ons niet veroorzaken, maar winderigheid daarentegen...

Jos Tuerlinckx

(Foto's Wikimedia Commons)

Voerense appelwijn: een traditie die verloren dreigt te gaan

Jean-Marie Ernon heeft appelwijn uit Voeren op de kaart weten te zetten. Hij begon er mee in zijn eigen kelder, 'i genne Pley' naast de kerk van 's-Gravenvoeren, maar nu zet hij een punt achter de productie ervan. Veertig jaar lang was appelwijn zijn passie. De laatste vaten zijn gebotteld en in zijn kelder liggen die flessen rustig verder te rijpen. Helaas is de voorraad niet onuitputtelijk. Wie nog Voerense appelwijn wil proeven, moet er dus snel bij zijn.

Niet alleen zijn eigen leeftijd was een reden om te stoppen. Ook het overlijden van zijn goede vriend en medewerker, Rob Roosen – overigens net als Jean-Marie een lid van Heem en Natuur Voeren –, speelde daarbij een belangrijke rol. Het werk gebeurde namelijk grotendeels bij Rob thuis. Daar stonden de pers-, filter-, afvul- en andere apparaten en maakte de wijn de eerste rijpingsfase door. Ook een deel van de eikenhouten vaten waarin de wijn verder rijpte, stond in de kelder bij Rob.

Jean-Marie bouwde in al die jaren een praktisch en theoretische knowhow op die nu verloren dreigt te gaan. Hij probeerde steeds nieuwe rassen uit en sinds 1986 hield hij de gege-

Jean-Marie Ernon en Rob Roosen maakten jaren lang samen appelwijn.

vens daarover nauwgezet bij. Dat archief blijft uiteraard wel bestaan, maar het zou mooi zijn als iemand zich geroepen zou voelen om op het zelfde hoge niveau verder te gaan met de productie van Voerense appelwijn.

Rik Palmans

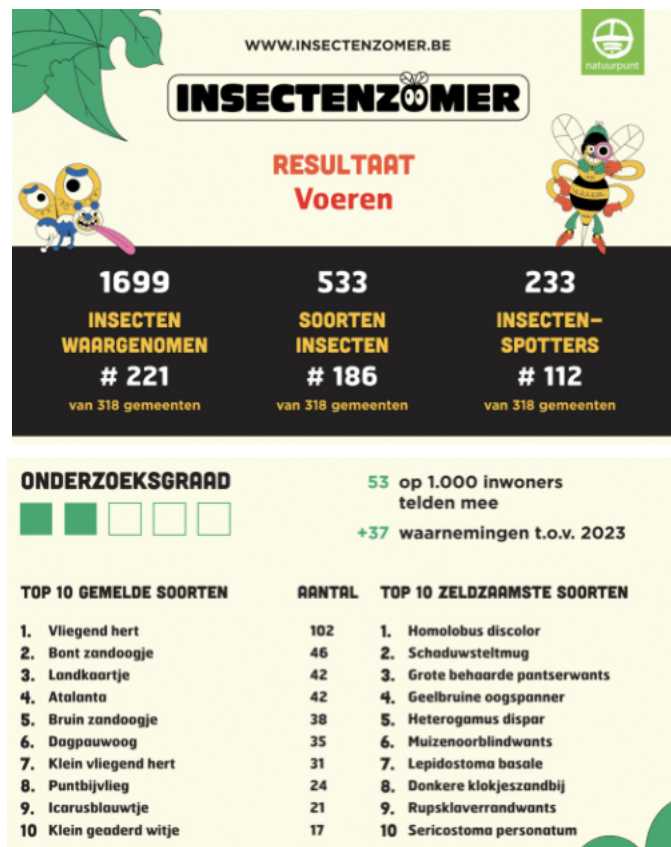
Net als vorig jaar vroeg Natuurpunt om insecten niet te *meppen* maar wel te *appen*: ze met je gsm te fotograferen en op waarnemingen.be te posten. Op die manier kunnen onderzoekers een beeld krijgen van de verspreiding en evolutie van insectenpopulaties.

Voeren herbergt best veel zeldzamere soorten. Dat is deels te danken aan de naar Vlaamse of Nederlandse normen nog vrij ongeschonden natuur van onze streek – en het is meteen aan aanmoediging om die natuur ook zo te houden in de toekomst.

Een andere factor is dat we hier op de grens zitten tussen de atlantische en de continentale klimaatzones in ons land. Daardoor kun je hier soorten zien die in de rest van Vlaanderen – met een helemaal atlantisch, door de zee bepaald, klimaat – uitgesproken zeldzaam zijn. Precies die overgang maakt de Voerstreek tot een ecologisch boeiend gebied.

Natuurlijkhebbers komen daarom zo graag naar Voeren. Wellicht zijn de '53 op 1.000 inwoners' die meegedaan hebben aan het insectenonderzoek dan ook voor het merendeel geen Voerenaars maar 'digitale meppers' van elders.

Als die een vliegend hert – de grootste kever van België – voor hun lens krijgen, zullen ze die waarneming beslist laten registreren. Maar het wil niet zeggen dat dit prachtige insect hier zomaar overal rondvliegt. Prijs je dus gelukkig als je er toch eentje te zien krijgt.

Oude schepenbankverslagen

In een vorig *Blaedsje* had ik het over vreemde woorden in teksten uit de 18de eeuw. Meer bepaald ging het toen over verslagen van de schepenbank van Sint-Martens-Voeren. Ik ben al enige tijd bezig met die na te vlooiën. Oorspronkelijk alleen op zoek naar historische informatie over Stroevbos, de hoeve op de grens met Aubel. Maar je wordt dan ook voortdurend geconfronteerd met wat ze met moeilijk woord serendipiteit noemen: je vindt zaken die je niét zoekt. Concreet betekent dat: je leest allerlei feitjes die zich toentertijd hebben afgespeeld en die een beslag moesten krijgen voor de schepenbank, en stilaan begin je je een beeld te vormen van de leefgemeenschap die het dorp van toen moet zijn geweest. Voorlopig zijn het voor mij nog allemaal losse puzzelstukjes, die ik ooit in een groter verhaal hoop samen te brengen, maar in het *Blaedsje* wil ik af en toe toch al laten zien wat ik zoal tegenkom.

Het aspect dat ik deze keer wil belichten is het taalgebruik. De verslagen zijn in het Nederlands (een term die ze in die tijd niet gebruikten; ze zouden het 'Brabants' hebben genoemd). Er slopen zeker ook dialectinvloeden in de cultuurtaal van die tijd. Daar zou een taalkundige zich eens mee bezig kunnen houden.

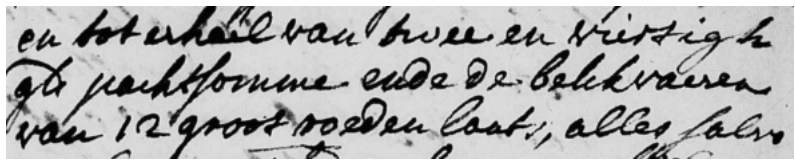
De teksten bevatten vaak juridisch jargon in een soort Nederfrans: advoueren, captiveren, purgeren, insisteren, affecteren, cachetteren, submitteren, decideren, offeren, releveren, avanceren, interponeren, accorderen, compareren... Gelukkig snap je het meestal wel als je het in zijn context ziet.

Vaste spellingregels waren er nog niet. Wellicht schreef iedereen zoals hij het zelf had geleerd. Hoewel er duidelijk een grote vrijheid heerste, leidde dat toch tot een zekere vaste schrijfwijze. Een beetje zoals het Nederlands dat vandaag op sociale media circuleert, waar het principe 'als je maar begrijpt wat ik bedoel, is het goed' lijkt te heersen.

De vormgeving van de letters verschilde op het einde van de 18de eeuw niet zo heel sterk van die van nu. Al ergens tegen het einde van de 17de eeuw was er een nieuwe stijl beginnen doorbreken. Oudere teksten zijn duidelijk veel moeilijker te lezen, zoals in het voorbeeld hiernaast – met twee schrijfwijzen op het zelfde blad – is te zien.

Tijdens het praatcafé van 8 april liet ik enkele teksten zien die ik al was tegengekomen, in de hoop dat iemand

in de groep een uitleg had voor termen die ik niet goed begreep. Eén daarvan was wat ik als *bekquaeren* las. Maar gelukkig was er iemand die er me op attent maakte dat ik het gewoon verkeerd las. Het moest *belckvaeren* zijn!

Wat *belckvaeren* dan wel mocht betekenen, was uiteraard de volgende vraag. Daar vond ik een verwijzing naar in ondermeer een lijst met oude landbouwtermen in het dialect van Valkenburg: het ondiep omploegen van het stoppelveld na de oogst. Later vertelde Roger Dodemont me dat hij zijn vader nog de term 'bilken' had horen gebruiken voor deze bewerking van de akker.

F. Debrabandere (2011), *Limburgs etymologisch woordenboek: de herkomst van de woorden uit beide Limburgen*, Zwolle

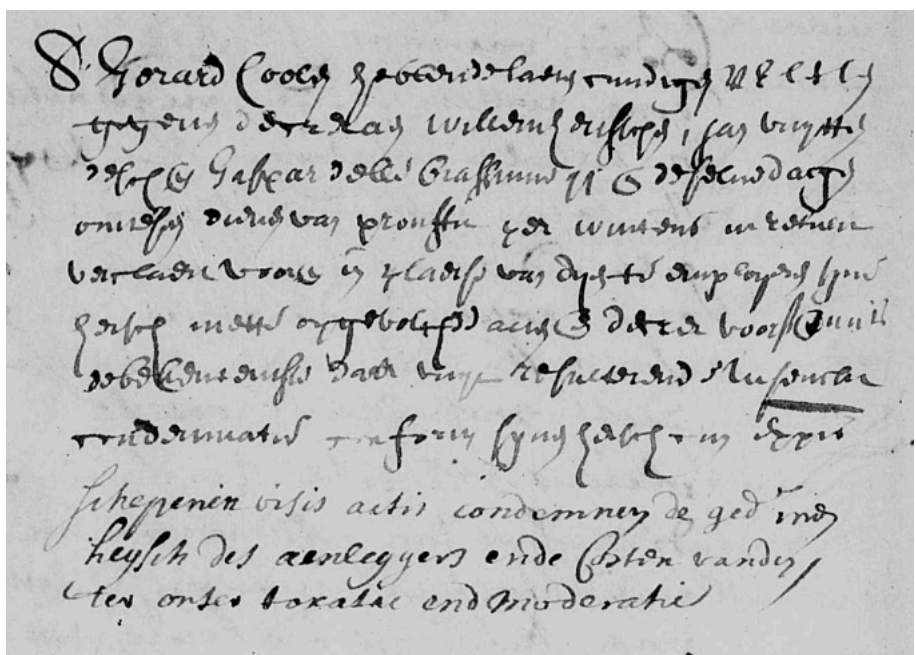
belken, bilken, ww.: licht onderploegen, ondiep ploegen, stoppels omploegen. Afl. van *belk*. Vgl. *balken* 'ophoogen, dammen, met een baarm of balk omzetten, b.v. aardappels balken' (Schuermans). Wvl. *valken, balken, bolken* 'het land ploegen, slooven, schrijvelen' (De Bo). Samenst. *belkploeg*.

A.A. Weijnen (2003), *Etymologisch dialectwoordenboek*, Den Haag

belken licht onderploegen (Limburg). ~ limb. **belk** 'ondiepe voor'. Misschien van een basis die 'slap' betekent en aanwezig is in po. *blagi* 'slecht' en met expressieve medeklinkerverdubbeling in lat. *flaccus* 'slap'. WLD I afl. I 86, 89, IEW 124.

De moderne landbouwers doen dat met een speciale stoppelploeg of met een cultivator. Wellicht vooral met dat tweede, want als je 'stoppelploeg' intikt bij Google, krijg je vooral aanbiedingen van tweedehandsexemplaren. Maar wat op andere webpagina's een 'ecoploeg' wordt genoemd, lijkt daar verdomd veel op – en die is dan wel heel modern.

Rik Palmans

Een terugblik op onze zomerwandelingen

Woensdag 26 juni hadden we een avondexcursie georganiseerd, al langer gelden gepland en niet wetende dat België zou voetballen. Uiteindelijk gingen we dan toch op pad met zijn vieren en mijn poedel Koda. Het werd er niet minder boeiend om. Onze gids Rik Palmans, conservator van het Natuarpunt-reservaat Altenbroek zorgde in 2,5 uur voor een tocht langs holle wegen, kalkgraslanden, kabbelende beekjes en prachtige vergezichten.

Ondertussen legde hij uit wat Natuarpunt al gerealiseerd heeft en wat de toekomstige bedoelingen zijn. Ook de werking en locaties van waterbufferzones werden uitgelegd. Ondertussen konden wij ons vergapen aan bloeiende planten met als speciaaltjes de bijenorchis, het slangenkruid en de wilde tijm. Het was de perfecte avond om een vliegend hert te moeten kunnen spotten en dat gebeurde uiteindelijk ook. Met zwaar gebrom kwam ie aangevlogen om voor onze neus te landen op een tak. Gewillig liet hij zich fotograferen, pronkend met zijn gewei. Rik demonstreerde de Merlin-app, waarmee hij zingende vogels kon detecteren, zoals de grote zanglijster, de zwartkop en de vink.

Dat er op de Koetsweg een plek is geplaveid met kasseien is al lang bekend. *Zie in dit verband het artikel op pagina 687.*

Zo **eind augustus** een avondwandeling maken is niet alleen verfrissend na een warme dag, maar ook spannend of we nog wel voor het donker de eindstreep halen. De laatste stukjes gingen door donkere holle wegen en over het fameuze nieuwe brugske

Foto Yolanda Daems.

van Moelingen, waarvan één van de lampkes het al niet meer deed.

Willy Machiels, Moelingenaar en onze gids, wist ons na een inleiding over het dialect van Moelingen en de toekomst daarvan, allerlei plekken te tonen met bijbehorende wetenswaardigheden omtrent de toponiemen en de geschiedenis. Soms in bedekte termen, waaruit de deelnemers al snel de conclusie konden trekken dat er op die plek stevig gevreeën werd.

Vanop het hoogste punt van Moelingen hadden we een prachtig vergezicht van 360 graden in de rondte. Zowel de hoogte van la Heydt aan de ene kant en het rijk gevulde Maasdal aan de andere kant met de Sint Pietersberg als achtergrond. Wat enkele deelnemers die er in 2019 ook bij waren opviel, waren de vele bijgekomen maïsackers, die soms ook het uitzicht versperden.

Het mysterie van de tiendeschuur in Moelingen langs de Honsjesweg werd door Willy opgehelderd. Een grote sluitsteen met vier familiewapens boven de poort deed steeds vermoeden dat dit de tiendeschuur was geweest, maar daarvan is er in de literatuur nooit enig bewijs gevonden. Nu blijkt dat die tiendeschuur vroeger ergens anders had gestaan en dat alleen die sluitsteen daarvan is hergebruikt in een ander pand. Een soort geschiedvervalsing dus.

Na afloop werd het nog gezellig op het terras van het nieuwe café Hook 23 (ex Duvelke, ex Ricks café, ex Oud Moelingen), natuurlijk op de hoek van het kerkplein.

Joep Buysen

Oproep aan (oud-)leden BJB-KLJ Voeren

Herinneringen kunnen uit een decennia diepe slaap ontwaken. In ons geval stak recent de KLJ-afdeling Teuven het vuur aan de lont. Maar nu we wakker zijn willen we je, beste abonnee-lezer van het Voerens Blaedsje, een uitdaging aanbieden.

We vragen je om samen met ons het BJB/KLJ Voeren-verhaal gestalte te geven in een ruim artikel in het tijdschrift van Heem en Natuur Voeren. Wij vragen om je herinneringen – goede en minder goede – op te schrijven en te bezorgen aan een van hierna vermelde personen. Dit kan uiteraard ook per e-mail. Het mag ook in mondelinge overdracht aan de vermelde antenne-personen uit je omgeving.

Wat weet je over de oprichting, plaats en datum, van een BJB/KLJ-afdeling, meisjes of jongens, apart of gemengd? Wat weet je nog over programma's, activiteiten, opleidingscursussen, droppings, sportfeesten (plaats, jaar, rubrieken, winnaars), veldlopen, wimpelen, piramide bouwen, K67-Kulturfestival Kuipke Gent, reizen enz. enz.? Wie waren afdelingsleiders, monitoren, gewestleiders, provinciale leiders? Als je knipsels en foto's hebt willen wij die graag scannen aan hogere resolutie om als illustratie bij het artikel te voegen.

Dit was een hele boterham maar uw beleg maakt de smaak van dit artikel.

De personen bij wie je met je informatie terecht kunt zijn: Jean Duijsens, Mathieu Paggen, Ghislaine Machiels-Ernon, Moniek Gaens, Guy Ernon senior, Godelieve Demollin, Jenny Hocks, Liliane en Michel Lemmens-Hocks.

Julien Geelen